

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 18, p. 97-108, Winter 2021

Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması Adaptation of Multi-Dimensional Teacher Victimization Scale to Turkish

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1005226>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
13.10.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
18.12.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2021

Asya Studies

Eyyüp Birlik
eyyupbirlik@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-4057-4407>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Yapılan literatür araştırmalarına göre eğitim-öğretim ciddi sorunlarından olan öğretmen mağduriyetini ölçen, geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış bir ölçme aracı henüz Türk kültüründe geliştirilmemiş ve uyarlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, Chunyan Yang ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen 24 madde 6 alt faktörden oluşan Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği'ni (ÇBÖMÖ) Türk kültürüne uyarlamaktır. Şanlıurfa ili Hilvan ilçesinde görev yapan 361 öğretmenden alınan verilerle yapılan bu çalışmada veri toplama araçları olarak, ÇBÖMÖ ve Duygusal Şiddete Maruz Kalma Ölçeği (DŞMKÖ) kullanılmıştır. Dil eşdeğerliği için 34 İngilizce öğretmenine ölçeğin İngilizce ve Türkçe formları belirli bir arayla uygulanmış, elde edilen puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki ($r=.86$, $p<0,01$) olduğu görülmüştür. Ölçüt geçerliğini test etmek için uygulanan ÇBÖMÖ ve DŞMKÖ'den elde edilen puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki ($r=.64$, $p<0,01$) bulunmuştur. Yapı geçerliliğini test etmek için açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunu test etmek için yapılan Kaiser Meyer Olkin örneklem büyüklüğü testi 0,891 ve Barlett küresellik testi $\chi^2=5905,160$, $p<0,01$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre faktör analizine uygun olduğu belirlenen veriler ile yapılan AFA sonucunda altı faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Madde toplam korelasyon değerlerinin $r=.48$ ile $r=.71$ arasında değiştiği, toplam varyansın %71,2'sini açıkladığı belirlenmiştir. Ortaya yapının model uyumu DFA ile test edilmiş ve uyum indekslerinin ($\chi^2/sd=1,5$, $RMSEA=0,074$, $RMR=0,083$, $GFI=0,86$, $AGFI=0,92$, $NFI=0,92$, $NNFI=0,97$, $IFI=0,97$, $CFI=0,97$, $RFI=0,91$) iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Güvenirlilik analizlerinde; iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0,93$, test-tekrar test güvenirliliği $r=.93$ ($p<0,01$), iki yarı güvenirliliği $r=.83$ ($p<0,01$) olarak belirlenmiştir. Bu bulgulara göre, Türk kültürüne uyarlanan ÇBÖMÖ'nün, öğretmenlerin mağduriyet düzeylerini belirlemede geçerliliği ve güvenirliliği olan bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Uyarlama, Öğretmen Mağduriyeti, Geçerlik-Güvenirlilik

Abstract

According to the literature of academic research, one of the serious problems which measures the teacher grievances, validity and reliability analyze sconducted an assessment tool developed in Turkish culture and adaptation has not yet been developed or adapted. The purpose of this study is to adapt the Multidimensional Teacher Victimization Scale (MTVS) to Turkish culture developed by Chunyan Yang et al. (2018), which is consist of 24 item and 6 sub-factors. In this study, which was carried out with the data obtained from 361 teachers working in Hilvan district of Şanlıurfa province, as data collection tools; MTVS and Exposure to Emotional Violence Scale (EEVS) were used. For language equivalence, the English and Turkish forms of the scale were applied to 34 English teachers at a certain interval, and it was observed that there was a positive correlation ($r=.86$, $p<0.01$) between the score obtained. A positive correlation ($r=.64$, $p<0.01$) was found between the score obtained from MTVS and EEVS that were applied to test the criterion validity. To test the construct validity, Exploratory factor analysis (EFA) and confirmatory factor analysis (CFA) the Barlett sphericity test was found to be $\chi^2=5905.160$, $p<0.01$. According to these results, a six-factor structure was obtained as a result of EFA made with the data identified to be suitable for factor analysis. It was determined that item total correlation values ranged from $r=.48$ to $r=.71$ and explained 71.2% of the total variance. The model fit of these sulting structure was tested with CFA and the fit indices ($\chi^2/df=1.5$, $RMSEA=0.074$, $RMR=0.083$, $GFI=0.86$, $AGFI=0.92$, $NFI=0.92$, $NNFI=0.97$, $IFI=0.97$, $CFI=0.97$, $RFI=0.91$) were found to be at a decent level in reliability analysis; Internal consistency parameter $\alpha=0.93$, test-retest reliability as $r=.93$ ($p<0.01$), split half reliability as $r=.83$ ($p<0.01$) were determined. According to these findings, it was concluded that MTVS, which was adapted to Turkish culture, is a valid and reliable measurement tool in determining teachers' victimization levels. According to the results of the independent sample t-test and one-factor analysis of variance, a positive significant relationship was found between teachers' victimization level and their educational status, the stage they work at school, their Professional satisfaction levels, their level of relationship with student and their exposure to violence.

Keywords: Scale Adaptation, Teacher Victimization, Validity-Reliability

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Birlik, E. (2021). Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18), 97-108.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu'na göre mağdur, "haksızlığa uğramış kimse, kıygın" şeklinde tanımlanmaktadır. Mağduriyet, bireyin fiziksel, ruhsal ya da duygusal yönden haksızlığa uğrayarak mevcut iyi olma halini kaybetmesi durumudur. Mağduriyet kavramı ortaya çıkış şekli, yoğunluğu, karşılaşılan zararın kapsamı, kişisel ya da toplumsal oluşu açısından çok yönlü ve oldukça geniş kapsamlı bir durumdur (Dinler, 2006). Günlük yaşantılarda mağduriyetin çeşitli durumları ile karşılaşmak mümkündür. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda kişi ya da kişilerin mağduriyete uğraması her an ihtimal dâhilinde olabilir.

Öğretmene yönelik mağduriyet oluşturan davranışlar, öğrenciler tarafından öğretmenleri görmezden gelme, öğretmenlere yönelik fiziksel saldırı, öğretmenlere küfür etmek veya alay etmek, öğretmenler hakkında dedikodu yapmak ve duygusal olarak onlara zarar vermek olarak tanımlanmıştır (Terry, 1998). Öğretmen mağduriyeti, her geçen gün artış gösteren, olumsuz sonuçları açısından göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir sorundur.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde öğretmen mağduriyetinin birçok ülkede önemli bir sorun olduğu görülmektedir. İngiltere'de yapılan bir araştırmada öğretmenlerin %90'ının, başka bir araştırmada ise öğretmenlerin %56,4'ünün öğrencileri tarafından mağdur edildikleri belirlenmiştir (Pervin ve Turner, 1998). Yeni Zelanda'da yapılan bir araştırmada öğretmenlerin %28'inin, Güney Afrika'da ise öğretmenlerin %79,7'sinin öğrencileri tarafından mağduriyete uğradıkları tespit edilmiştir (Pervin ve Turner, 1998; Terry, 1998; De Wet ve Jacobs, 2006).

Ülkemizde de öğretmen mağduriyeti önemli bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Yapılan nitel bir araştırmaya göre öğretmenler, çoğunlukla öğrenci grupları tarafından mağdur edildiklerini ve mağdur edildikleri öğrencilerin aile yaşamlarında da problemler olduğunu bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra medya, sanal çevre ve sosyal çevrenin öğrencilerde zorbalığı ve şiddeti tetiklediğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin yaşadığı bu tür mağduriyet olaylarının sözel, duygusal ve her ikisinin beraber görüldüğü zorbalık çeşitlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Yaman ve Kocabaşoğlu, 2011).

Mevcut araştırmalar, öğretmenlerin mağduriyet olaylarının alt gruplara (cinsiyet, ırk, etnik köken ve sınıf seviyeleri) göre değişim gösterdiği görülmektedir. Örneğin, erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlere göre öğrencilerden gelen tehdit, fiziksel şiddet ve saldırganlık çeşitlerini yaşama olasılıkları daha yüksektir (Berg ve Cornell, 2016; McMahon ve diğerleri, 2014). Kadın öğretmenlerin ise kişisel mülkiyet suçları gibi sözlü ve fiziksel olmayan şiddet çeşitlerini yaşama olasılıkları daha yüksektir. (Berg ve Cornell, 2016; Moon ve diğerleri, 2015; Wei ve diğerleri, 2013).

Öğretmenlerin maruz kaldıkları şiddet olayları öğretmenlerde mağduriyet olgusunu meydana getirmektedir. Öğretmen mağduriyeti, öğretmenlerin iş doyumunu ve motivasyonunu olumsuz yönde etkilemekte, öğretmenin özgüvenini kırmakta, öğrenci ile olan iletişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Mağduriyet yaşayan öğretmenler, fiziksel, duygusal ve mental olarak etkilenmektedir. Öğretmenlerin mağduriyet yaşantıları, fiziksel ve psikolojik belirtilerin artması, daha yüksek tükenmişlik düzeyi, stres ve performans düşüklüğü, okul güvenliğinin azalması, moral ve iş tatmini duygusunun düşmesi gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilidir (Ingersoll, 2001; Özkılıç ve Kartal, 2012). Bunun yanı sıra bu durumun yaşandığı okullarda, kurumun etkililiği, öğretmenin verimliliği, okul iklimi, diğer öğrenci ve öğretmenlerin motivasyonu da olumsuz etkilenmektedir.

Öğretmen mağduriyetin önlenmesi için, bu alanda araştırmalar yapmak ve bu doğrultuda ortaya çıkan sonuçlara yönelik gerekli tedbirlerin alınması için politika geliştiricilere ışık tutmak oldukça önemlidir. Fakat okulda mağduriyet konulu çalışmalarda genellikle mağdurun öğrenci olduğu şiddet olayları ve nedenleri üzerinde durulduğu, öğretmenlere yönelik mağduriyet alanında sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir (Pervin ve Turner, 1998; Terry, 1998; James ve diğerleri, 2008). Bunun yanı sıra ülkemizde öğretmen mağduriyetini ölçen psikometrik özelliklere sahip bir ölçme aracı bulunmadığından bu alanda rasyonel değerlendirme yapmak da güçtür. Bu doğrultuda tasarlanan bu çalışmada, öğretmenlerin mağduriyet düzeylerini ölçen bir ölçme aracını kültürümüze uyarlamak amaçlanmıştır.

1. YÖNTEM

1.1. Çalışma Grubu

Bu araştırma, Şanlıurfa ilinin Hilvan ilçesinde, ortaokul ve liselerde çalışan öğretmenlerle, iki farklı çalışma grubu oluşturularak yapılmıştır. İlk grupta (çalışma grubu-1) uygun örnekleme yöntemi kullanılmış, ikinci grupta (çalışma grubu-2) ise evrenin tamamına ulaşılacak hedeflendiğinden örnekleme

yöntemi kullanılmamıştır. Çalışma grubu-1, 34 İngilizce öğretmeninden (19 erkek, 15 kadın) oluşmaktadır. Çalışma grubu-2 katılımcılarının %40,2'si (n=145) erkek, %59,8'i (n=216) kadın, %41,6'sı (n=150) 26-30 yaş aralığında, %89,2'si (n=322) eğitim durumu lisans, %11,8'inin (n=39) eğitim durumu yüksek lisanslıdır. %41,6'sı (n=150) 1-5 yıl arası mesleki tecrübeye sahiptir. %56,8'i (n=205) ortaokulda, %43,2'si (n=156) lisede görev yapmaktadır. Çalışma grubu-1'den alınan verilerle dil eşdeğerliği çalışmaları, çalışma grubu-2'den alınan verilerle ölçüt geçerliği, yapı geçerliği, iç tutarlılık güvenilirlik testi, test tekrar testi ve iki yarı güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

1.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak; Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği, Duygusal Şiddete Maruz Kalma Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Öğretmenlerin mağduriyet algılarını belirlemek için ise odak grup görüşme soruları formu kullanılmıştır.

Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği, öğretmenlerin, öğrenciler tarafından kendilerine uygulanan saldırganlık, şiddet ve istenmeyen öğrenci davranışlarını içeren eylemlerini değerlendirmek için Chunyan Yang ve arkadaşları tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamalarında kesitsel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bir araştırma tasarımı kullanılarak, 58 okuldan 7-12. sınıflarda görev yapan 1.711 öğretmen örnekleminde veriler toplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, bir genel "öğretmen mağduriyeti" faktörü ve altı alt faktörden (fiziksel mağduriyet, sosyal mağduriyet, sözel mağduriyet, siber mağduriyet, cinsel taciz, kişisel mülkiyet suçları) oluşan bir yapı göstermiştir. Ölçek, 5 puanlık Likert ölçeği (1= asla, 2= birkaç ayda bir, 3= bir ayda birkaç kez, 4= haftada bir kez, 5= bir haftada bir defadan fazla) şeklinde ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 120, en düşük puan ise, 24'tür.

Eskici ve Tinkir tarafından 2019 yılında geliştirilen Duygusal Şiddete Maruz Kalma Ölçeği ölçüt geçerliği çalışmalarında kullanılmıştır. Bu ölçek üniversite öğrencilerinin duygusal şiddete maruz kalma seviyelerini belirlemektir. 29 maddeden oluşan 5 puanlık likert tipi bir ölçektir. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11 ve 13. maddeler "Engellenme" alt boyutu, 2, 6, 10, 19 ve 22. maddeler "tehdit edilme" alt boyutu, 14, 25, 26, 27, 28 ve 29. maddeler "aşağılanma" alt boyutu, 12, 15, 16, 17, 18 ve 24. maddeler "zarar verilme" alt boyutu, 20, 21 ve 23. maddeler "sözel yıpratılma" alt boyutu olmak üzere toplam 5 alt boyuttan oluşmaktadır. En yüksek puan 145, en düşük puan ise 29 dur.

Katılımcıların bazı demografik bilgileri, yeni nesil öğrenciler hakkındaki algıları, mesleki memnuniyeti ve şiddete maruz kalma durumları ile ilgili veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir.

1.3. Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeğinin Uyarlama İşlemleri

ÇBÖMÖ'nün uyarlanması çalışmaları "Uluslararası Test Komisyonu Test Çeviri ve Uyarlama Rehberi (2017)" dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ölçeği geliştiren yazarların sözcülüğü görevini üstlenen başyazar Chunyan Yang ile e-posta aracılığıyla iletişime geçilmiş ve araştırma için gerekli olan izin alınmıştır.

Ölçek uyarlama çalışmasının ilk aşamasında çeviri işlemleri yapılmıştır. Bu doğrultuda her iki dile de hâkim oldukları varsayılan dil uzmanlarından oluşan üçer kişilik iki grup oluşturulmuştur. Çeviri sürecinde ölçme değerlendirme ve psikoloji alanlarından birer uzman da yer almıştır. Süreçte yer alan uzmanlara, çalışmanın başında ölçek hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında çeviri işlemleri başlamıştır. İlk grup, ölçeği İngilizceden Türkçeye çevirmiş, diğer grup ise ilk grubun yapmış olduğu Türkçe çeviriyi İngilizceye çevirmiştir. Asıl form ve ters çeviri yoluyla elde edilen İngilizce formlar karşılaştırılmıştır. Uzmanların ortak görüşleri ile çeviri işlemleri sonuçlanmıştır. Çeviri sonucunda ortaya çıkan Türkçe formun dil eşdeğerliğini test etmek amacıyla her iki dile de hâkim oldukları varsayılan dört dil uzmanından oluşan bir grubun değerlendirmesine sunulmuştur. Dil uzmanlarından, çevrilen ölçek formunun ve özgün formun, dil ve anlam açısından karşılaştırılması ve biçim ile ilgili görüşlerini belirtmeleri, ayrıca her bir madde çevirisinin uygunluğunu Dil Geçerlik Formu üzerinden derecelendirmeleri istenmiştir. Uzmanların görüş ve önerileri dikkate alınarak maddeler üzerinde gerekli görülen son düzenlemeler yapılmıştır. Ölçek formu ayrıca Türk dili alanında uzman 9 kişinin dil bilgisi ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmesine sunulmuş, son düzenlemelerin ardından ölçek formu uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Dil eşdeğerliği çalışmasına ek olarak her iki dili de iyi derecede bildiği varsayılan 34 İngilizce öğretmenine öncelikle ölçeğin İngilizce formu ve Türkçe formu 15 gün arayla uygulanmıştır. Her iki formdan elde edilen puanların ortalamaları arasındaki ilişki Intraclass Korelasyon Analizi ile incelenmiştir.

Çeviri işlemleri ve dil eşdeğerliği sağlanan ölçekte sorunlu madde olup olmadığının belirlenmesi için çalışma grubu-2'den rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 60 öğretmen ile pilot uygulama yapılmıştır. Bu aşamada yer alan katılımcılara çalışma ile ilgili bilgi verilmiş, ölçme aracı tanıtılmıştır. Sonrasında ölçek formu uygulanmış, elde veriler ile maddelerin madde toplam korelasyon değerleri ve ölçeğin iç tutarlılığını gösteren cronbach alfa değerleri incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda madde toplam korelasyon değerlerinin 0,30'un üzerinde olduğu ve ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısının $\alpha=.93(p<0,05)$ olduğu belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin ilk formunun yeterli iç tutarlığa ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Robinson, Shaver ve Wrightsman, 1991). Bu verilere göre ölçekte sorunlu madde olmadığı, madde çıkarılmasına gerek olmadığı, maddelerin ayırt edicilik değerlerinin yüksek olduğu, ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmış ve çalışmanın diğer aşamasına geçilmiştir.

Uyarlama çalışmalarında, ölçeğin sadece hedef kültürdeki yapısının incelenmesi ölçeğin uyarlandığı anlamına gelmemektedir; hedef kültürde, yeni bir örneklem üzerinde ölçeğin güvenilirliğine ve geçerliliğine ait kanıtlarının sunulması gerekir (Erkuş ve Selvi, 2019). Bu sebeple sonraki aşamada 361 öğretmen ile asıl uygulama yapılmış, buradan elde edilen veriler ile ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için cronbach alfa (iç tutarlılık) katsayısı, tekrar-test güvenilirliği, iki yarı güvenilirliği ve madde analizleri yapılmıştır. Ölçek geçerliğini test etmek için ise yapı geçerliği çalışmaları kapsamında açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, ölçüt geçerliği için benzer bir ölçme aracından alınan puanlar arasındaki ilişki, dil eşdeğerliği için İngilizce ve Türkçe formların uygulamalarından alınan puanlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Tüm bu aşamalardan sonra elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve ÇBÖMÖ'nü Türk kültürüne uyarlanması çalışmaları tamamlanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada öncelikle Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği'nin Türkçe uyarlama çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak ölçeğin kaynak dil ve hedef dil formlarının iki dilli örneklem grubuna uygulanmasından elde edilen puanlar arasındaki ilişki Intraclass Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Daha sonra ölçeğin Türkçe formunun Cronbach Alfa (iç tutarlılık) güvenilirlik katsayısı ve madde analizleri incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Ölçüt geçerliği çalışmasında Çok Boyutlu Öğretmen Mağduriyet Ölçeği ve Duyusal Şiddete Maruz Kalma Ölçeği'nden elde edilen puanların ortalamaları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpım Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Test-tekrar-test güvenilirliği için uygulamalar arasındaki ilişki Intraclass korelasyon analizi ile iki yarı güvenilirliği için ölçek yarıları arasındaki ilişki Sperman Brown Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS 20.0 ve LISREL 8.7 paket programları kullanılmıştır.

2. BULGULAR

2.1. Dil Eşdeğerliği

Dil eşdeğerliği çalışmalarında öncelikle ölçek formu, dört dil uzmanından oluşan bir gruba sunulmuş, her bir madde çevirisinin uygunluğunu Dil Geçerlik Formu üzerinden derecelendirmeleri istenmiştir. Ölçek maddelerinin çevirisine bütün uzmanların dört ve üzerinde puan vermeleri sonucunda maddelerin çevirisi yeterli bulunmuştur. Sonraki çalışmada Çalışma grubu-1 üzerinde ölçeğin özgün ve Türkçe formları 15 gün arayla yapılan uygulamalar Intraclass Korelasyon Analizi ile incelenmiş, yüksek düzeyde pozitif yönde ($r=.86$) bir ilişki bulunmuştur.

2.2. Yapı Geçerliği

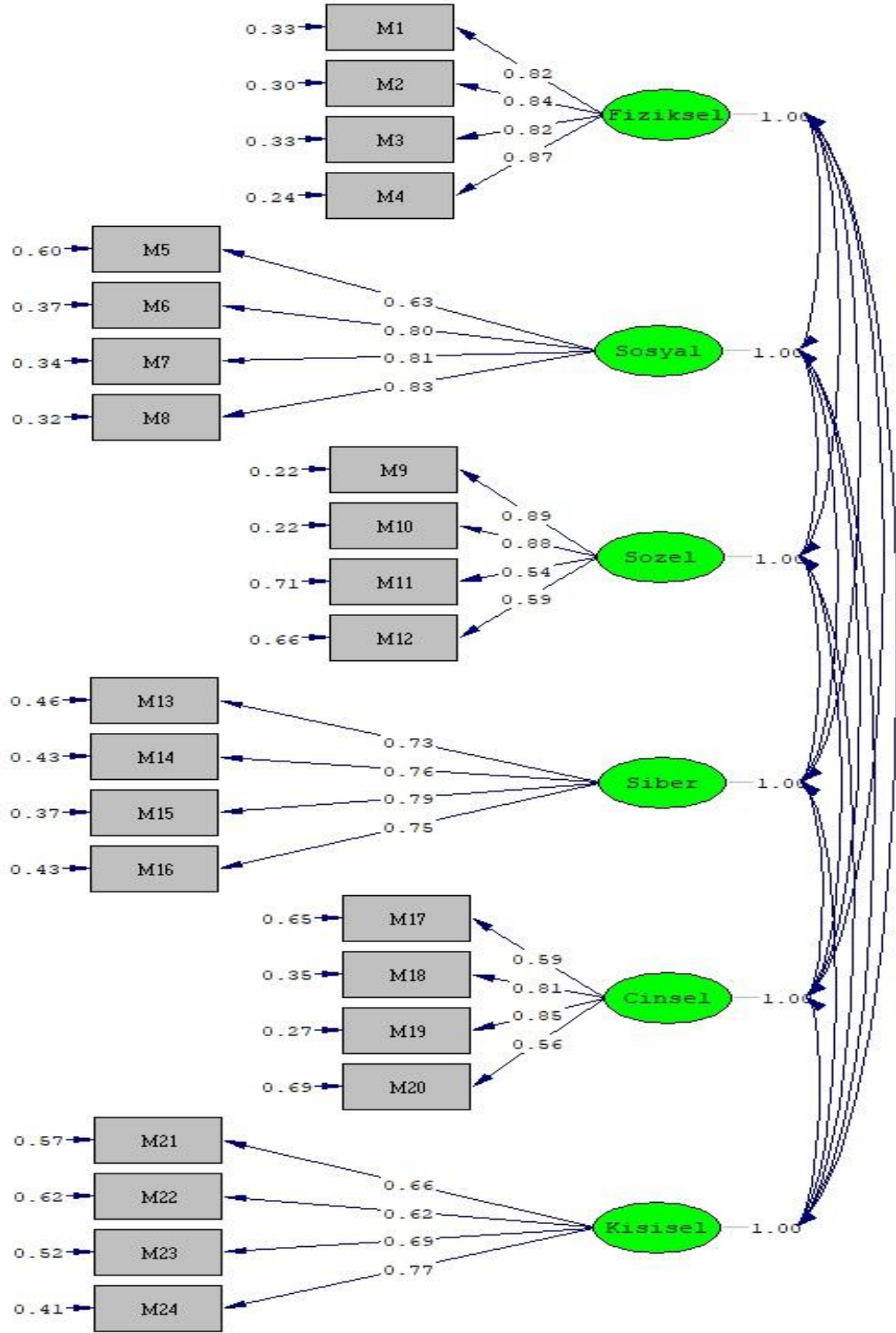
Ölçeğin faktör yapısını belirlemek için AFA, çalışma grubu-2'den alınan veriler ile gerçekleştirilmiştir. Bu veriler ile öncelikle KMO ve Barlett testleri uygulanmış, KMO testi 0,891, Barlett testi $\chi^2= 5905,160$ ($p<0,01$) bulunmuştur. Bu sonuçlara göre faktör analizine uygun olduğu belirlenen veriler ile AFA yapılmıştır. AFA sonucunda ortaya çıkan yapının madde faktör yükleri ve açıkladıkları varyans değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. ÇBÖMÖ Türkçe Formunun Madde Faktör Yükleri ve Varyans Değerleri

	Fiziksel	Sosyal	Sözel	Siber	Cinsel Taciz	Kişisel M. S.
Madde 1	0,689					
Madde 2	0,776					
Madde 3	0,762					
Madde 4	0,736					
Madde 5		0,612				
Madde 6		0,768				
Madde 7		0,768				
Madde 8		0,755				
Madde 9			0,787			
Madde 10			0,805			
Madde 11			0,520			
Madde 12			0,472			
Madde 13				0,671		
Madde 14				0,603		
Madde 15				0,640		
Madde 16				0,835		
Madde 17					0,651	
Madde 18					0,822	
Madde 19					0,821	
Madde 20					0,485	
Madde 21						0,710
Madde 22						0,426
Madde 23						0,523
Madde 24						0,758
Varyans:	% 13,71	% 12,66	% 10,29	% 11,33	% 12,94	% 10,32
Toplam Varyans:	% 71,27					

Tablo 1'e göre uygulanan AFA sonucunda toplam varyansın % 71,27'sini açıklayan altı faktörlü bir yapının elde edildiği, madde faktör yüklerinin ise 0,426 (22. Madde) ile 0,835 (16. Madde) arasında değiştiği belirlenmiştir.

AFA sonucunda ortaya çıkan altı faktörlü yapı, birinci düzey DFA ile test edilmiş, elde edilen model uyum şeması Şekil 1'de sunulmuştur.

Chi-Square=369.65, df=237, P-value=0.00000, RMSEA=0.075

Şekil 1. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum Şeması

Şekil 1 incelendiğinde, 24 madde 6 alt boyuttan oluşan ÇBÖMÖ'nün uyum indekslerinin ($\chi^2=369,65$, $sd=237$, $p=0,001$, $\chi^2/sd=1,5$) anlamlı olduğu görülmektedir. Madde yük değerlerinin ise; fiziksel mağduriyet için 0,82 ile 0,87, sosyal mağduriyet için 0,63 ile 0,83, sözel mağduriyet için 0,54 ile 0,89, siber mağduriyet için 0,73 ile 0,79, cinsel taciz için 0,56 ile 0,85, kişisel mülkiyet suçları için ise 0,62 ile 0,77 arasında değiştiği belirlenmiştir. Birinci düzey DFA uyum indeksi değerleri ve uyum indekslerinin değerlendirilme ölçütleri ve Tablo 2'de sunulmuştur.

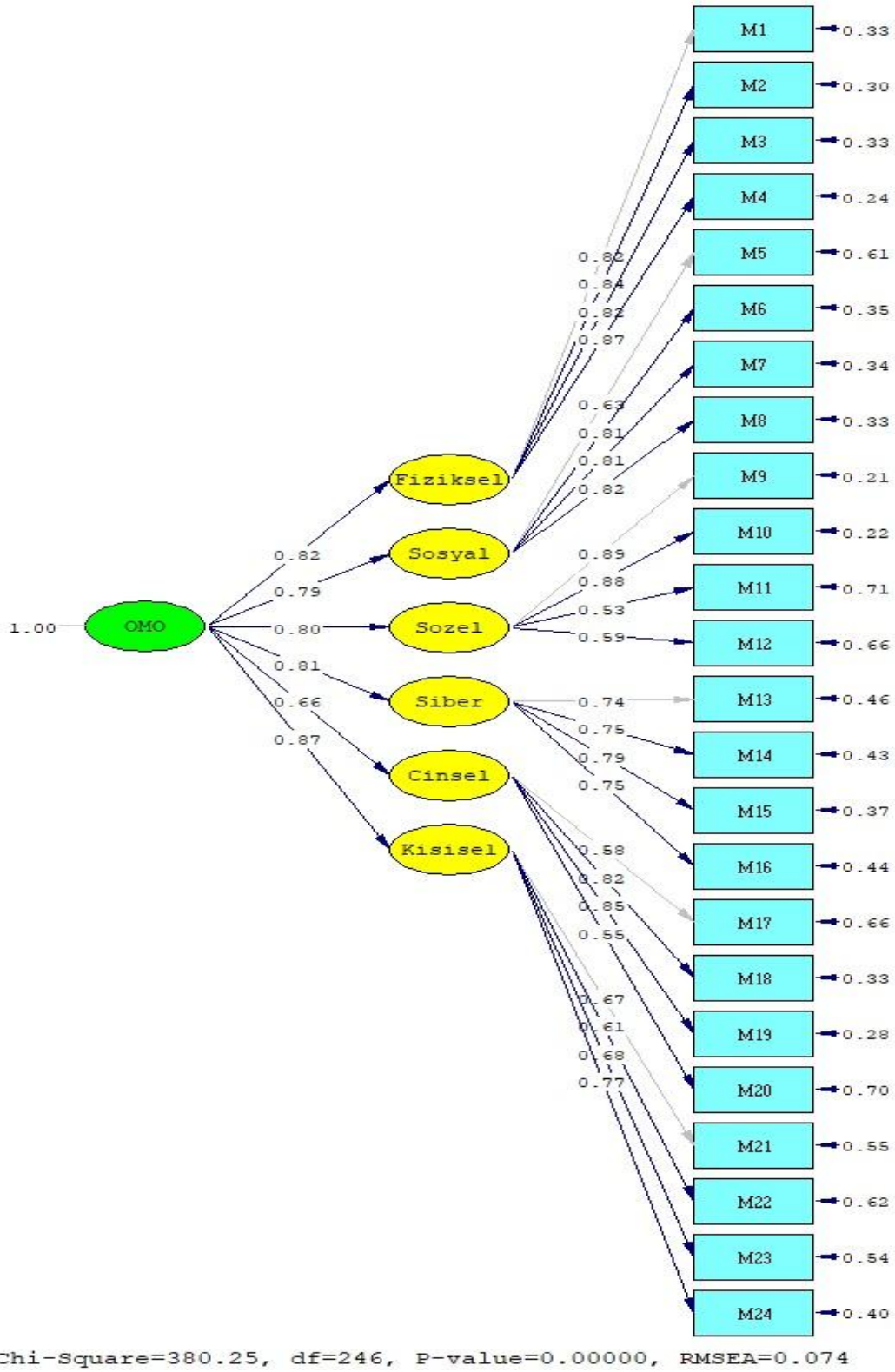
Tablo 2. ÇBÖMÖ Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Uyum İndeksi	Mükemmel Ölçütü	Uyum	Kabul Uyum Ölçütü	Edilebilir	Araştırma Bulgusu
χ^2/sd	0-2		2-3		1,5
RMSEA	$\leq 0,05$		$\leq 0,08$		0,075
RMR	$\leq 0,05$		$\leq 0,08$		0,079
GFI	$\geq 0,90$		$\geq 0,85$		0,86
AGFI	$\geq 0,90$		$\geq 0,85$		0,92
NFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,92
NNFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,92
IFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,93
CFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,95
RFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,91

(Kaynak: Brown ve Cudeck, 1993; Şimşek, 2007; Bayram, 2011; Meydan ve Şeşen, 2011)

Tablo 2'ye göre birinci düzey DFA uyum indeksi değerleri $\chi^2/sd=1,5$, RMSEA=0,075, RMR=0,079, GFI=0,86, AGFI=0,92, NFI=0,92, NNFI=0,92, IFI=0,93, CFI=0,95, RFI=0,91 olarak belirlenmiştir. Buna göre χ^2/sd , AGFI ve CFI indeks değerlerinin mükemmel uyum, diğer değerlerin ise kabul edilebilir uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Birinci düzey DFA, modelin iyi uyum sağladığını gösterdiği için maddeler arasında herhangi bir modifikasyon işlemi yapılmasına gerek duyulmamıştır.

DFA uygularken çok boyutlu ölçeklerin mutlaka ikinci düzey çok faktörlü modellerinin de test edilmesi gerekmektedir (Meydan ve Şeşen, 2011). Buna göre ikinci düzey DFA yapılmış, model uyum şeması Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Model Uyum Şeması

Şekil 2 incelendiğinde, 24 madde 6 alt boyuttan oluşan ölçeğin uyum indekslerinin ($\chi^2=380,25$, $sd=246$, $p=0,001$, $\chi^2/sd=1,5$) anlamlı olduğu görülmektedir. Madde yük değerlerinin ise 0,53 ile 0,89 arasında değiştiği görülmektedir. İkinci düzey DFA uyum indeksi değerleri ve uyum indekslerinin değerlendirilme ölçütleri ve Tablo 3'te sunulmuştur

Tablo 3. ÇBÖMÖ İkinci Düzey Doğrulamalı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Uyum İndeksi	Mükemmel Ölçütü	Uyum	Kabul Uyum Ölçütü	Edilebilir	Araştırma Bulgusu
χ^2/sd	0-2		2-3		1,5
RMSEA	$\leq 0,05$		$\leq 0,08$		0,074
RMR	$\leq 0,05$		$\leq 0,08$		0,083
GFI	$\geq 0,90$		$\geq 0,85$		0,86
AGFI	$\geq 0,90$		$\geq 0,85$		0,92
NFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,92
NNFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,97
IFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,97
CFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,97
RFI	$\geq 0,95$		$\geq 0,90$		0,91

(Kaynak: Brown ve Cudeck, 1993; Şimşek, 2007; Bayram, 2011; Meydan ve Şeşen, 2011)

Tablo 3'e göre, ikinci düzey DFA uyum indeksi değerleri $\chi^2/sd=1,5$, RMSEA=0,074, RMR=0,083, GFI=0,86, AGFI=0,92, NFI=0,92, NNFI=0,97, IFI=0,97, CFI=0,97, RFI=0,91 olarak belirlenmiştir. Buna göre χ^2/sd , AGFI, NNFI, IFI ve CFI indeks değerlerinin mükemmel uyum, diğer değerlerin ise kabul edilebilir uyum gösterdiği tespit edilmiştir. İkinci düzey DFA sonucunda modelin iyi uyum sağladığı belirlendiği için maddeler arasında herhangi bir modifikasyon işlemi yapılmasına gerek duyulmamıştır.

2.3. İç Tutarlılık ve Madde Analizleri

Madde analizleri sonucunda ölçekte yer alan maddelerin madde-toplam korelasyon değerlerinin $r=0,48$ ile $r=0,71$, madde çıkarıldığında cronbach alfa katsayılarının ise $\alpha=0,930$ ile $\alpha=0,934$ arasında değişen değerler aldığı tespit edilmiştir. İç tutarlılık katsayılarının ise alt boyutlar için $\alpha=0,75$ (kişisel mülkiyet suçları) ile $\alpha=0,89$ (fiziksel mağduriyet) arasında değişen değerler aldığı, toplam iç tutarlılık katsayısının ise $\alpha=0,93$ olduğu belirlenmiştir.

2.4. Ölçüt Geçerliliği

Ölçüt geçerliliği çalışması, çalışma grubu-2 katılımcılarına uygulanan DŞMKÖ ve ÇBÖMÖ'den elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Elde edilen puanların ortalamaları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Buna göre ölçeklerin alt boyutları arasındaki korelasyon katsayılarının $r=0,32$ ($p<0,01$) ile $r=0,58$ ($p<0,01$) arasında değiştiği, ölçek toplamları arasında ise orta düzeyde korelasyon olduğu ($r=0,64$, $p<0,01$) olduğu tespit edilmiştir.

2.5. Test Tekrar Test Güvenirliği

Araştırmanın test tekrar-test güvenirliliğini sınamak amacıyla çalışma grubu-2 katılımcıları arasından rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 45 öğretmene (27 kadın, 18 erkek) 15 günlük zaman aralıklarıyla ÇBÖMÖ uygulanmıştır. Elde edilen puanların ortalamaları arasındaki korelasyon katsayılarının alt boyutlara göre $r=0,83$ (fiziksel mağduriyet) ile $r=0,98$ (siber mağduriyet) arasında değişen değerler aldığı, toplam ölçek puanı ortalamaları arasındaki korelasyon katsayısının ise $r=0,93$ ($p<0,01$) olduğu belirlenmiştir.

2.6. İki Yarı Güvenirliği

İki yarı güvenirlilik çalışması için çalışma grubu-2'ye ÇBÖMÖ uygulanmıştır. Elde edilen veriler sonraki aşamada ölçek iki eş yarıya bölünmüş ve her iki yarıdaki maddelerin puan ortalamaları arasındaki ilişki Spearman Brown Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Ölçek yarılarından elde edilen puanların ortalamaları arasındaki korelasyon katsayılarının alt boyutlara göre $r=0,70$ (sözel mağduriyet) ile $r=0,89$

(fiziksel mağduriyet) arasında değişen değerler aldığı, ölçek yarılarının toplamları arasındaki korelasyon katsayısının ise $r=0,83$ ($p<0,01$) olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, öğretmenlerin, öğrenciler tarafından kendilerine uygulanan saldırganlık, şiddet ve istenmeyen öğrenci davranışlarını içeren eylemlerini değerlendirmek amacıyla, Chunyan Yang ve arkadaşları tarafından 2018 yılında geliştirilen 24 madde 6 alt faktörden oluşan ÇBÖMÖ Türk kültürüne uyarlanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri Şanlıurfa ili Hilvan ilçesinde 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde ortaokul ve liselerde görev yapan 361 öğretmen üzerinde yapılmıştır.

Ölçeğin dil eşdeğerliği için iki ayrı çalışma yapılmıştır. Öncelikle ölçek formu altı dil uzmanından oluşan bir grup tarafından çeviri ve ters çeviri yöntemiyle Türkçeye çevrilmiştir. Sonraki aşamada dört kişiden oluşan ayrı bir grup tarafından maddelerin dilsel, kültürel ve kuramsal olarak değerlendirilmeleri ve dil geçerlik formunda belirtilen maddelerin çevirisini 0 ile 5 arasında puanlamaları istenmiştir. Uzmanların maddelere dört ve üzerinde puan verdikleri belirlenmiş, bu durumda dil eşdeğerliğinin sağlandığı kabul edilmiştir. Diğer çalışmada ise 34 İngilizce öğretmenine ölçeğin İngilizce ve Türkçe formları 15 gün zaman aralığıyla uygulanmıştır. Aynı grup üzerinden yapılan ölçümler üzerinden bir inceleme yapıldığı için Intraclass Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan uygulamaya sonuçlarının ortalamaları arasında yüksek düzeyde ($r=.86$) ilişki bulunmuştur. Tüm bu çalışmalar sonucunda ölçek formunun dil anlaşılabilirliği açısından eşdeğer olduğu kabul edilmiştir.

Çeviri işlemleri ve dil eşdeğerliği sağlanan ölçekte sorunlu madde olup olmadığının belirlemek için 60 katılımcı ile pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonuçlarında madde toplam korelasyon değerlerinin 0,30'un üzerinde olduğu ve iç tutarlılık katsayısının ise $\alpha=.93$ ($p<0,05$) olduğu belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin ilk formunun yeterli iç tutarlılığa ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Robinson, Shaver ve Wrightsman, 1991). Bu verilere göre ölçekte sorunlu madde olmadığı, madde çıkarılmasına gerek olmadığı, maddelerin ayırt edicilik değerlerinin yüksek olduğu, ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmış ve çalışmanın diğer aşamasına geçilmiştir.

Sonraki aşamada ÇBÖMÖ'nün yapı geçerliğini test etmek amacıyla AFA uygulanmış, KMO örneklem yeterlilik testinin 0,891, Barlett testinin ($\chi^2= 5905,160$, $p<0,01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre faktör analizine uygun olduğu belirlenen veriler ile AFA uygulanmıştır. AFA sonucunda özgün formda olduğu toplam varyansın %71,27'sini açıklayan altı faktörden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu yapı birinci ve ikinci düzey DFA ile test edilmiştir. Elde edilen uyum iyiliği değerlerinin 0,30 ve üzerinde bulunmuş ve modelin her iki düzeyde de iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca "t" incelenen "t" değerlerinde kırmızı renkte ok bulunmamış, bütün maddelerin 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu, problemleri madde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular ölçeğin yapı geçerliğinin uygulanan yeni örnekleme sağlandığını desteklemektedir.

Madde analizleri sonucunda madde-toplam korelasyon değerlerinin $r=.48$ ile $r=.71$, madde çıkarıldığında cronbach alfa katsayılarının ise $\alpha=.930$ ile $\alpha=.934$ arasında değişen değerler aldığı tespit edilmiştir. İç tutarlılık katsayısının ise $\alpha=0,93$ olduğu belirlenmiştir. Ölçek uyarlama çalışmalarında Cronbach Alfa (α) katsayısının en az $\alpha=0,70$ ve üzeri, madde-toplam korelasyon değerlerinin ise 0,30 ve üzeri olması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir (Robinson ve diğerleri, 1991; Field, 2009; Erkuş, 2012, Büyüköztürk, 2018). Bu bulgular, ölçeğin Türkçe formunun yeterli düzeyde iç tutarlılığa ve güvenilirliğe sahip olduğunu, maddelerin ölçülecek özelliği ayırt etme açısından yeterli olduğunu, tüm maddelerin ait oldukları faktörle güçlü bir ilişki gösterdiğini ve maddelerin ölçek toplamı ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Ölçüt geçerliği çalışmasında DŞMKÖ'nün kullanılmasına ÇBÖMÖ ile kuramsal olarak benzer yapıları ölçmeleri nedeniyle karar verilmiştir. Yapılan çalışmada DŞMKÖ ile ÇBÖMÖ uygulamaları arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre ÇBÖMÖ ölçeğinin kuramsal olarak benzer olan bir ölçekte benzer sonuçlar verdiği ve ölçüt geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

Test-tekrar test güvenilirliğine ilişkin uygulamalar arasında yüksek düzeyde ($r=.93$, $p<0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ölçeğin zamana bağlı olarak kararlı ölçümler verdiği, test-tekrar test güvenilirliğinin sağlandığı söylenebilir.

İki yarı güvenilirliğine ilişkin yapılan çalışmada ölçek iki eşit parçaya bölünmüş, iki yarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Ölçek yarıları arasında yüksek düzeyde ilişki ($r=.83$, $p<0,01$) olduğu belirlenmiştir. Buna göre testin her iki yarısının da aynı nitelikler evrenini temsil ettiği ve iki yarı güvenilirliğinin sağlandığı söylenebilir.

Sonuç olarak Türkçeye uyarlanan ÇBÖMÖ'nün ortaokul ve lise öğretmenlerin, öğrenciler tarafından kendilerine uygulanan saldırganlık, şiddet ve istenmeyen öğrenci davranışlarını içeren eylemlerini değerlendirerek mağduriyet düzeylerini belirlemede geçerliği ve güvenilirliği olan bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür araştırmalarına göre ülkemizde bu alanda yapılan araştırmalarda araştırmacı tarafından hazırlanan anketlerin kullanıldığı belirlenmiş, psikometrik özelliklere sahip bir ölçme aracına rastlanılmamıştır. Bu açıdan bu çalışma, öğretmenlerin karşılaştıkları şiddet, saldırganlık ya da istenmeyen öğrenci davranışları konusunda araştırma yapacak olan araştırmacılara katkı sağlayabilir. Ayrıca bu ölçek aracılığıyla öğretmenlerin bazı demografik özelliklerine göre mesleki memnuniyet durumları, iş doyumu düzeyleri, yeni nesil öğrencileri ile iletişim durumları, kaygı düzeyleri gibi alanlarda araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Bayram, N. (2010). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Amos uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Berg, J. K., ve Cornell, D. (2016). Authoritative school climate, aggression toward teachers, and teacher distress in middle school. *School Psychology Quarterly*, 31, 122–139. Retrieved June 25, 2019, from <http://dx.doi.org/10.1037/spq0000132>
- Browne, M. W., ve Cudeck, R. (1993). *Alternative ways of assessing model fit*. Sage focus editions, 154, 136-136.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Atıf İndeksi, 1-341.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- De Wet, N. C., ve Jacobs, L. (2006). Educator-targeted bullying: fact or fallacy?. *Acta Criminologica*, 19, June 17, 2019, from <https://www.ingentaconnect.com/content/sabinet/crim/2006/00000019/00000002/art00005#Refs>
- Dinler, V., (2006). *Mağdur kavramına çok yönlü yaklaşım; Suç mağdurları*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erkuş, A., ve Selvi, H. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme III: Ölçek uyarlama ve "norm" geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eskici, M. ve Tinkir, N. S. (2019). Exposure to emotional violence: relationship between university students according to their demographic characteristics. *Pedagogical Research*, 4(1),1-11. Retrieved July 28, 2019, from <https://doi.org/10.29333/pr/5731>
- Field, A. (2009). *Discovering statistic using spss for windows*. London: SAGE Publications.
- Ingersoll, R. (2001). Teacher turnover and teacher shortages: an organizational analysis. *American Educational Research Journal*, 38, 499–534. Retrieved September 25, 2019, from <http://dx.doi.org/10.3102/00028312038003499>
- International Test Commission. (2017). The itc guidelines for translating and adapting tests (second edition). Retrieved July 12, 2019, from https://www.intestcom.org/files/guideline_test_adaptation_2ed.pdf
- Meydan, H.C. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi amos uygulaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Moon, B., Morash, M., Jang, J. O., ve Jeong, S. (2015). Violence against teachers in south korea: Negative consequences and factors leading to emotional distress. *Violence and Victims*, 30, 279–292. Retrieved September 13, 2019, from <http://dx.doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-13-00184>
- Özkılıç, R. (2012). Bullying towards teachers: An example from turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, (47), 95-112.
- Pervin, K. ve Turner, A. (1998). A study of bullying of teachers by pupils in an inner london school. *Pastoral Care*, December, 4-10. Retrieved July 13, 2019, from <https://doi.org/10.1111/1468-0122.00104>
- Robinson, J.P., Shaver, P. R., ve Wrightsman, L. S. (1991). *Criteria for scale selection and evaluation in measure of personality and social psychological attitudes*. San Diego: California Academic Pres.

-
- Robinson, J.P., Shaver, P. R., ve Wrightsman, L. S. (1991). *Criteria for scale selection and evaluation in measure of personality and social psychological attitudes*. San Diego: California Academic Pres.
- Seçer, I. (2018). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: Analiz ve raporlaştırma*. Anı Yayıncılık.
- Şimşek, Ö.F. (2007) *Yapısal eşitlik modellemesine giriş; temel ilkeler ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Terry, A. (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: a study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology*, 68, 255-268. Retrieved July 25, 2019, from <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1998.tb01288.x>
- Wei, C., Gerberich, S. G., Alexander, B. H., Ryan, A. D., Nachreiner, N. M., ve Mongin, S. J. (2013). Work-related violence against educators in Minnesota: Rates and risks based on hours exposed. *Journal of Safety Research*, 44, 73–85. Retrieved July 09, 2019, from <http://dx.doi.org/10.1016/j.jsr.2012.12.005>
- Yaman, E., ve Kocabaşoğlu, N. (2011). Zorbalığa farklı bir bakış: Öğrencilerin öğretmenlerine zorbalık yaptığı bir dikey zorbalık araştırması. *İlköğretim Online*,10(2),653-666. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8592/106828> Erişim tarihi: 06.06.2019
- Yang, C., Fredrick, S. S., Nickerson, A. B., Jenkins, L. N., ve Xie, J.-S. (2019). Initial development and validation of the multidimensional teacher victimization scale. *School Psychology*, 34(2), 244-252. Retrieved May 24, 2019, from <http://dx.doi.org/10.1037/spq0000307>
- Yang, C., Jenkins, L., Fredrick, S. S., Chen, C., Xie, J., ve Nickerson, A. (2018). Teacher victimization by students in china: A multilevel analysis. *Aggressive Behavior. Advance Online Publication*. Retrieved May 24, 2019, from <https://doi.org/10.1002/ab.21806>
-